

Hvordan skrive forståelig

-en veileder for forskere fra rådgiverne i brukermedvirkning

Husk: du skriver for leseren din!

Den viktigste egenskapen til teksten din, er at jeg klarer å forstå hva du mener. Det å forstå en tekst, handler først og fremst om å kunne lese. I noen tilfeller må du lage informasjon og materiell på andre måter, for å få med deg alle. Informasjon kan gis som lyd eller som film, dette er gode og viktige verktøy som kan brukes mye oftere.

Funksjonell analfabetisme

I denne teksten skal vi gi litt veiledning om å skrive forståelig og gjøre noe lett å lese. Men det å kunne lese, er det nok? Hvis du kan lese på et teknisk nivå, men likevel ikke forstår det du leser, så heter det funksjonell analfabetisme. PISA (= en internasjonal undersøkelse om lesing og matematikk) viser at 20% av norske 14-åringer har for lav leseforståelse til at de vil kunne møte kravene i arbeidslivet. <https://www.idunn.no/doi/book/10.18261/9788215040066-2020> Vi må forvente at mange deltakere i forskningsstudier strever med å forstå skriftlig informasjon.

Grunnlagkunnskapen din avgjør hva du kan forstå

Når du klarer å lese en tekst, må du også klare å forstå det du leser om. Informasjonen du får, må handle om noe du kan litt om, hvis ikke klarer du ikke å forstå det som står der. Om du har doktorgrad i astronomi vil du skjønne forskningstekster om svarte hull. Da vil du forstå at setningen «jeg skulle ønske du ble spagettifisert!» er en trussel og ikke handler om søling med pasta. https://snl.no/svart_hull#-Spagettifisering Men alle vi andre, vi vil ikke skjønne det. Den kunnskapen om et tema som vi har før vi begynner å lese en tekst, det avgjør hvor avansert kunnskapsnivå teksten kan ha. Dette perspektivet må du ta mens du skriver, fordi du skal skrive for leseren din.

Helsekompetanse

Veldig mange i Norge, omtrent 30%, forstår ikke det offentlige myndigheter, helsevesen og helsearbeidere sier. Det å forstå hvordan kroppen virker og hvordan god helse oppstår, det handler også om å forstå samfunnet. Helsedirektoratets har skrevet to rapporter om Befolkningens helsekompetanse, del to handler om fem utvalgte innvandrerpulasjoner. <https://www.helsedirektoratet.no/rapporter/befolkningens-helsekompetanse>

De viktigste rådene for forståelig tekst:

- Skriv enkelt
- Bruk korte setninger. Det må bare være en informasjonsbit i hver setning.
- Hovedsetningen bør stå først. Unngå å bruke innskutte bisetninger.
- Verbet bør være tidligst mulig i setningen. Da er det lett å skjønne hva som er det viktigste som foregår i den setningen.
- Skriv det du vil at folk skal gjøre, istedenfor å si hva de ikke skal gjøre. Ikke bruk negasjoner <https://spraknerderiet.com/tag/negasjon/>
- Prøv å unngå for mange determinativer som f.eks den og denne, det krever at du kan forstå bakover mens du leser forover. [https://snl.no/determinativ -
grammatikk](https://snl.no/determinativ-_grammatikk)
- Test teksten din høyt for deg selv, be andre om å lese og velg folk som er forskjellig fra deg selv. Se avsnittet om brukertesting for mer tips.
- Bruk gjerne LIKS-analyse. <https://skriftlig.no/liks/> Liksverdi for denne siden er 37. Det defineres som lettlest 😊
- Husk: Det er ofte vanskeligst å skrive kort og lettlest.

Brukertesting

Vi anbefaler at man faktisk tester om teksten fungerer for de som skal være mottakere. Verdens beste og mest presise tekst er ikke verdt noe, om de som skal lese den, ikke forstår den. Det finnes mange ulike metoder for brukertesting av tekster. Språkrådet har fine beskrivelser av ulike metoder, som intervju, mikrotesting, kjøkkenbordmetoden, ekspertbrukeren, fokusgrupper, arbeidsseminar, blikksporing, brukerpanel, høring og geriljatesting. Det ligger en fin oppsummering her <https://www.sprakradet.no/klarsprak/om-skriving/brukartesting-av-tekstar/>

Liks-analyse – hva er det?

LIKS – lesbarhetsindeks – er et gratis nettbasert verktøy som gir en indikasjon på hvor lett eller vanskelig en tekst er å lese. En Liks-analyse er ikke et fasitsvar. LIKS beregnes ved å legge sammen andel av ordene i teksten som har mer enn seks tegn og gjennomsnittlig antall ord pr. setning. Du får også en frekvensordliste, som kan være et verktøy for å skape variasjon i teksten.

Forståelig språk er effektivt

Vi sparer både tid, penger og frustrasjon når vi kommuniserer med hverandre på en måte som gjør at alle forstår det som beskrives. Hvis jeg ikke forstår et brev, må jeg be om hjelp fra noen, ringe og spørre avsender eller så gir jeg opp og følger ikke opp det som står i brevet. Om deltakere i en forskningsstudie ikke forstår et spørreskjema kan det medføre at de svarer «feil»; at de svarer noe de faktisk ikke mener. Da blir ikke resultatene til å stole på.

I Bergen kommune har de forenklet skjemaene sine. De har byttet ut setninger som: «Det er den personen i husstanden som er hovedperson på leiekontrakten som må være hovedperson i søknaden om bostøtte, men alle andre som bor i leiligheten må oppgis.» og laget et nytt skjema der dette står istedenfor: «Du kan søke hvis: Du er den personen som har signert leiekontrakten.» Bergen kommune antar at de sparer ca 12.000kr pr år på det nye skjemaet i redusert behov for hjelp og veiledning i utfylling. Men aller viktigst er det at folk som trenger bostøtte klarer å fylle ut skjemaet selv. Et lett forståelig språk bidrar til selvstendighet og mestring. Du finner en artikkel om dette fra NRK her https://www.nrk.no/vestland/ny-rapport_-det-offentlege-kan-spare-store-summar-pa-enklare-sprak-1.16291428

Tilrettelegging av tekst

Mange som strever med å lese vil også trenge tilrettelegging. Bruk tydelige og lett lesbare fonter uten for mange seriffer, som er slike små kroker og forlengede ledd på bokstavene (<https://no.wikipedia.org/wiki/Seriff>). Gode lesbare fonter er f.eks Arial og Verdana, de har lik tykkelse på streken gjennom hele bokstaven. Husk på at tydelig kontrast er viktig, og vær oppmerksom på hvordan fargeblindhet påvirker lesbarhet. Det er lettere å bruke forstørrelsesverktøy om det er lik avstand mellom alle bokstaver. Derfor advarer vi mot å bruke blokkjustering (hurtigtast: ctrl + J) som fordeler bokstavene jevnt ut over linjen for å fylle opp ut til margene. Inndel teksten din i avsnitt. Gi gjerne avsnittene titler som viser hva de handler om, slik som denne teksten har. Sett inn sidetall, og lag et register ved lange tekster. Det gjør det mye lettere å finne fram til det man leter etter når man bruker leseverktøy.

Norges Blindeforbund har en fin veileder for lesbarhet
<https://www.blindeforbundet.no/universell-utforming/bli-lesbar>

Det er gode og allment tilgjengelige tilretteleggingsverktøy i program som Word. For tekst som sendes elektronisk, er det ofte bedre med et word dokument som med letthet kan bli lest opp, enn f.eks en pdf. Spør folk om hva slags tilrettelegging de trenger! Folk har ulike behov og tilrettelegginga må tilpasses.

Ressurser hos Språkrådet

<https://www.sprakradet.no/globalassets/klarsprak/dokumenter-og-presentasjoner/vare-egne-sjekklistor-og-rad/sjekkliste-for-skribentar.pdf>

Det finnes også et e-læringskurs som heter Den gylne pennen
<https://laeringsplattformen.dfo.no/kursoversikt/den-gylne-pennen-et-e-laeringskurs-i-klarsprak>

Ta gjerne kontakt om du har spørsmål eller ønsker veiledning. gunnhild.berglen@unn.no